

ВИСОКА ВІДЗНАКА ФОЛЬКЛОРИСТА

Василь КОСТИК
ORCID ID: 0000-0003-3177-1919
Researcher ID: E-22.69-2016
кандидат філологічних наук, доцент
Чернівецький національний університет
імені Ю. Федьковича
вул. Коцюбинського, 2
58012, Чернівці, Україна
e-mail: kostyk_vv@ukr.net

13 лютого 2019 року Президія Національної академії наук України присудила премію ім. О.О. Потебні Соколу Василю Васильовичу за книгу «Фольклорна проза про голодомори в Україні: парадигма тексту» (Львів, 2017. 440 с.).

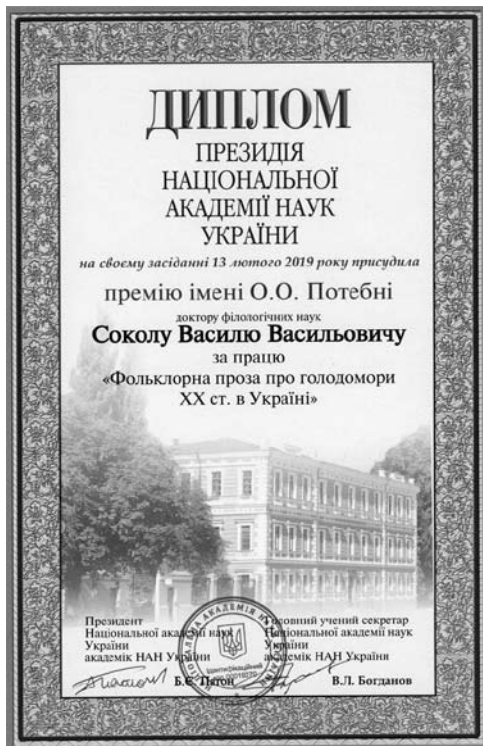
Монографія стосується трьох голодоморів ХХ ст. в Україні. Це перша в національній народознавчій науці праця, що ґрунтується на усних джерелах, щоправда, розглядаються й писемні документальні дані.

Вона відкривається «Передмовою» (українською та англійською мовами), в якій поінформовано читачів, що опрацювання матеріалів тривало понад двадцять років. Своєрідність полягає в тому, що більша частина власних польових досліджень здійснена в непростих умовах — у зоні Чорнобильської катастрофи в 1996—1999 роках, частина записів зі східних областей України — Донецької та Луганської областей, де тепер відбуваються бойові дії, ще інші — з різних територій.

У першій частині праці домінує аналітичне осмислення проблеми. «Вступ» містить актуальність теми, обґрунтування її суспільно-історичного значення, акценти поставлено на важливості народного погляду на ті непрості події. Історіографічні й термінологічні питання розглядаються в однойменному розділі. У підрозділі 1.1. «Ad fontes (До джерел)» представлено великий джерелознавчий матеріал як писемного, так і усного народного походження. Відзначено поступ істориків у цій ділянці та відносно невеликий у фольклористиці, адже досі бракує автентичних науково вартісних фіксацій текстів. Висловлено власні міркування щодо термінології — голод, голодомор, голокост, геноцид, а також галузевих — наратив, оповідання, переказ, меморат.

У другому розділі проведено загальний аналіз причин і наслідків трьох голодоморів — 1921—1923, 1932—1933 і 1946—1947 років, вказано на спільні та відмінні риси. До розгляду залучено велику кількість писемних документальних джерел, у тому числі й нових архівних, які представлено тут уперше.

Розділ 3. «Концептуальні основи наративного тексту». В ньому сконцентровано важливі теоретичні розробки, передусім ті, що стосуються народної традиції, пам'яті як «першої заповіді традиції». Констатується, що з покоління до покоління передаються типові події з кожного села, родини, які зберегли в пам'яті реципієнти, а пам'ять незнищенна. Розглядається також гендерний аспект народної прози. Підкреслено, що оповіді жінок більш

емоційні у порівнянні з чоловічими, тому роль оповідача в художній тканині творів достатньо важлива. Приділена увага особливостям сюжетотворення оповідного фольклору, в якому провідну роль відіграють мотиви. Типові епізоди, стереотипні ситуації лягли в основу сюжету. Композиційно утримують сюжет ініціальні та фінальні формули, властиві тільки для голодоморної тематики. В останньому підрозділі зроблена каталогізація народних оповідань і переказів про голодомори (за власними записами). Логіка його укладання: тема (широке поняття) — домінуючі мотиви (з предикатами-діями) — деталі (об'єкти, суб'єкти).

Четвертий розділ дослідження присвячено поетичальним вимірам народних оповідань і переказів про голодомори. В ньому йдеться про особливості формування фольклорних образів — людей, тварин, предметів, а також зорові, нюхові, дотикові, з яких проступає конкретно-чуттєва панорама голодоморної дійсності. Її підсилює епітетика як емоційно-образна

форма сприймання. Найбільш характерні означальні епітети, які розкривають зовнішній вигляд персонажів, ознаки явищ, предметів. Специфічну функцію виконують і порівняння, посилюючи емоційну характеристику дійових осіб, передаючи їхній внутрішній стан, учинки. Підрозділ 4.4. «Роль і місце демінутивів у формуванні чуттєво-образної системи народної прози». Здрібніло-пестливі слова становлять в українському лексиконі національну специфіку. Вони стали ключовими у змалюванні образів-персонажів, образів-предметів, оскільки вони підкріплювали ознаки, дії, підкреслювали фізичну й духовну силу людей. Новаторський підрозділ про невербальні засоби вираження. Вперше в українській фольклористиці розглянуто міміку й жести оповідачів, до того ж виклад супроводжується вражаючими зображеннями (відеоряди світлин). Дослідження завершується логічними й аргументованими висновками, а список джерел та літератури вказує на різнобічність та широкий спектр наукових проблем.

Осердя книги — світлини пам'ятників голодомору в Україні та за кордоном. Вони візуально увиразнюють тему вшанування пам'яті жертв безневинно убієнних. Це своєрідний місток до другої частини роботи — польових досліджень автора, проведених із сотнями респондентів. Сюжети об'єднані у три тематичні цикли — «Напади, пограбування, руйнації», «Вживання людей», «Вимирання народу». Пропонуються автентичні записи текстів, з яких прочитується вся голодоморна дійсність у народному сприйнятті (373 зразки). Далі представлено цінну наукову інформацію — покажчики інформаторів, географії та хронології записів. Виокремлено основні мотиви та подано їх українською, англійською, німецькою, французькою мовами. Пропонована праця склала органічне ціле, вкрай потрібне науковій громадськості, багатьом поціновувачам народної творчості як в Україні, так і за її межами.

То ж вітаємо професора з почесною нагородою — визнанням праці у науковому світі!